

DOI: 10.7596/taksad.v6i6.1229

Citation: Demircigil, B. (2017). İslam ve Batı / Islam and the West. Journal of History Culture and Art Research, 6(6), 639-642. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i6.1229>

***İslâm ve Batı*, İbrahim Kalın, Ankara: İsam Yayınları, 7. Basım, 2016, 238 s.**

Islam and the West

Bayram Demircigil¹

Abstract

The relationships between Islam and the West that has been become high on the agenda for the Islamic world and for our country throughout the last two centuries. It seems that this phenemonen will remain for a long time. Therefore, this topic is one of the major issues that needs to be analyzed extensively because it is mainly concerned with our country's and Islamic world's future. The author İbrahim Kalın addressed the historical account of the relationships between Islam and the West quite competently in his book titled "Islam and the West". The major theme of this work is the way of thinking that there is still a common ground between the two civilisations which have a long history of conflicts, consequently the possibility of creating a peaceful atmosphere between both still exists.

We could argue that one of the objectives that the author aimed to accomplish through this book is to provide an intellectual basis for the relations between Islam and the West as well as making a contribution to promoting and developing a dialog and reconciliation between Muslims and the West. However, it might be an accurate conclusion that the general situation presented or suggestions made by depending on a few good examples in this book rely to a large extent on wishful thinking when we take into consideration that the relations between the two civilisations are based predominantly on prejudice, hostility and aggression along the history. Indeed, the author himself admits this fact in some of the phrases of the book.

Keywords: Islam, the West, Relations, Prejudice, Perception, Conflicts, Reconciliation.

---

¹ Okutman Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı (E-mail: demircigil@sakarya.edu.tr)

Öz

İslam dünyasının, özellikle de ülkemizin birkaç asırdır gündemini meşgul eden ve bundan sonra da meşgul edecek gibi görünen İslam-Batı ilişkilerinin doğru ve objektif biçimde derinlemesine ele alınması gerekmektedir. Zira bu konu, İslam dünyasının ve ülkemizin geleceğini çok yakından ilgilendirmektedir. Bu bakımdan, İbrahim Kalın'ın söz konusu eseri büyük önem arz etmektedir. Bu eserin ana temasını, uzun bir tarihi geçmişi olan ve büyük çapta anlaşmazlıklar ve çatışmalar silsilesinden oluşan İslam-Batı ilişkilerinde bazı uzlaşma noktalarının da bulunduğu ve ikisi arasında sağlıklı bir diyalog zemininin oluşturulmasının mümkün olduğu, dolayısıyla bu iki medeniyet arasındaki kavga halinin aslında kaçınılmaz bir durumu yansıtmadığı düşüncesi oluşturmaktadır. Bu temelden hareketle yazar, eserinde İslam ve Batı arasındaki ilişkiler için entelektüel bir zemin oluşturmayı ve iki medeniyet arasında diyalog ve barış ortamının geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

İbrahim Kalın'ın birkaç örnekte yola çıkarak iki medeniyet arasında bir uzlaşma zemini oluşturulması yönündeki çabasının, aktüel durum dikkate alındığında, pek gerçekçi görünmediği ve bir temenniden ibaret kalacağı söylenebilir. Aslında yazar da satır aralarında bu gerçeği itiraf etmektedir. Bununla birlikte yazarın tarihsel süreç içinde İslam-Batı ilişkilerini güzel bir üslupla ele aldığı böyle bir çalışma, bir iyi niyet göstergesi olarak son derece değerlidir.

Anahtar Kelimeler: İslam, Batı, ilişkiler, Önyargı, Algı, Çatışmalar, Uzlaşma.

Son iki asırdır İslam coğrafyasının, özellikle de ülkemizin ana gündem maddelerinden biri haline gelen İslam-Batı ilişkileri, derinlemesine analiz edilmesi gereken konuların başında gelmektedir. İbrahim Kalın'ın Türkiye Yazarlar Birliği 2007 Fikir Ödülü'ne layık görülen ve İslam-Batı ilişkilerinin tarihçesini vukufiyetle inceleyen bu eseri; Giriş, on bölüm ve bir EK'ten oluşmaktadır. Kalın'ın bu eserinde varılmak istenen ana hedeflerden birisinin ağırlıklı olarak çatışmalar ve ihtilaflar zincirinden oluşan İslam ülkeleri ve Batı arasındaki ilişkileri zihinsel planda sağlıklı bir zemine oturtmak ve iki medeniyet arasında bir diyalog ve uzlaşma ortamının sağlanmasına katkıda bulunmak olduğu görülmektedir. Bu itibarla, burada ileri sürülen teklif ya resmedilmeye çalışılan ideal durumun zaman zaman temenniden ibaret kaldığı/kalacağı söylenebilir.

Esasen yazar da Giriş bölümünde İslam-Batı ilişkilerine atfen *"Bu uzun tarihte medeniyetler çatışmasını körüklemek isteyenlerin kullanabileceği pek çok malzeme vardır"* (s. 20) şeklindeki ifadeleriyle bu durumu zımnen kabul etmektedir. Ancak o, yine de *"İslam ve Batı medeniyetleri, aralarındaki önemli farklılıklara rağmen çatışmak zorunda değildirler. Bir arada yaşamının asgarî şartı herkesin kendi kalarak ortak iyi de uzlaşmasıdır"* (s. 21) biçimindeki ifadelerinde de görüldüğü gibi halihazırda olan değil de olması gereken üzerinde yoğunlaşmaktadır. Goethe'nin *Doğu-Batı Divanı'nı* Sa'dî-i Şîrâzî'ye ithaf etmesi, İngiliz tarihçi Carlyle'in Hz. Muhammed'i tarihin kurucu kahramanlarından biri olarak görmesi ve Müslüman Yahudilerin Haçlılar'a karşı Kudüs'ü müdafaa etmek için birlikte mücadele etmeleri vb. birkaç olumlu örneği yazarın iki medeniyet arasında sağlanacak barış için tarihî bir zemin olarak sunması bir iyi niyet göstergesi olarak kabul edilebilse de İslam-Batı uzlaşması için yeterli bir argüman olmaktan uzaktır. Aynı şekilde İslam-Batı ilişkilerinin tarihçesini anlatan bu eserde ağırlıklı olarak göze çarpan husus, söz konusu ilişkiler zincirinin tüm halkalarında bireysel birkaç örnek dışında Batılı tarafın hep çatışmadan yana olduğu yönünde bir tablo ortaya çıkarmış olmasıdır. Yazar, ayrıca bu bölümde eleştiri oklarını biraz da İslam dünyasının modern zamanlarda Batı'yı algılama biçimine yöneltmektedir. Batı tarafından toprakları işgal edilen, tarihi ve kültürüyle dışlanan İslam Dünyası'nı "kurban edilmişlik" psikolojisiyle Batı'yı modern öteki haline getirdiği yönünde eleştirirken *"İslam dünyasının kendi değerlerine dayanan bir gelecek inşa etmesi, bu psikolojiden kurtulmasına bağlıdır"* (s. 20) değerlendirmesini yapmaktadır. Ancak yazar, bu durumun aynı zamanda

İslam dünyası için medeniyet yarışına katılma yolunda itici bir güç olabileceği gerçeğini dikkate almamış gözükmektedir.

Yazar, birinci bölümde İslam ve Batı kavramları hakkında oluşturulan imajın ötesinde her iki kavramın da tekdüze ve homojen bir yapı arz etmediğini vurguladıktan sonra İslam kelimesiyle hem bir inanç sistemi hem de bir kültür ve medeniyetin, Batı denildiğinde ise daha çok bir medeniyetin ve coğrafyanın kastedildiğini, ancak bugün Batı'nın sadece Londra ve New York sokaklarıyla sınırlı olmadığını dile getirmektedir. Bu iki medeniyetin tarihi kökleriyle ilgili doyurucu izahlarda bulunurken zaman zaman alanının dışına çıkarak iddialı yaklaşımlar sergilemekten de kaçınmamaktadır. Sözelimi, İslam hukukunun kendisinden önce herhangi bir hukuki geleneğe yaslanmadığı yönündeki yaklaşımında böyle bir durum gözlenmektedir. Bu iddiayı, "*Şüphesiz İslam hukukuyla İslam öncesi hukuk kuralları arasında belli benzerlikler vardır*" (s. 34) şeklindeki ifadelerle yumuşatmaya çalışsa da bu sözlerin meselenin özünü vurgulamada yeterli olduğu söylenemez. Diğer taraftan yazarın, bu ifadelerin ardından ilerleyen sayfalarda İslam'ın Arap yarımadasının dışına yayılırken etkileşim halinde olduğu çok sayıda kültürden söz ederken Câhiliye Araplarına da yer vermesi (s. 37) bir gerçeğin teslimi adına önemlidir ve bu yargı İslam hukukunun Câhiliye Arapları'na ait hukuki uygulamalardan etkilendiği anlamını da ihtiva etmektedir.

Kalın, ikinci bölümde Ortaçağ'da Batı'da başlıca dinî-teolojik, siyasî ve kültürel açıdan olmak üzere İslam'a yönelik üç ayrı algılama biçiminin bulunduğunu, İslam'ın Batı medeniyetine olan tüm katkılarına rağmen ilk ikisinde bir tehdit algısı olduğu halde sonuncusunda hayranlık duygularının hakim olduğunu dile getirmektedir. Üçüncü bölümde ise, İslam ve Batı medeniyetleri arasındaki etkileşimden ve İslam'ın diğer inanç, kültür ve medeniyetlere hoşgörüle yaklaşmasındaki etkenlerden söz etmektedir. Dördüncü bölümde, haclı seferleri, Ortaçağ'da Frenklerle Müslümanlar arasındaki ilişkilerden bahsetmektedir.

711-1492 yılları arasındaki Endülüs İslam tecrübesinin anlatıldığı beşinci bölümde "convivencia" adı verilen bir arada yaşama tecrübesinde Müslüman, Hristiyan ve Yahudiler'in "reconquista" diye adlandırılan "Güney Avrupa'nın Avrupalılarca yeniden fethi hareketi"ne kadar nasıl bir arada huzur ve barış içinde yaşadıkları ve Avrupalılar'ın Yunan bilim ve felsefesini yeniden keşfetmelerinin Müslüman filozof ve bilim adamları sayesinde olduğu anlatılmaktadır. Burada da Müslümanlarca oluşturulan bir arada yaşama tecrübesinin Avrupalılarca nasıl ortadan kaldırıldığının dramatik hikayesi kaydedilmektedir.

Yazar, altıncı bölümde de Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinde Avrupa'da İslam karşıtı söylemlerin dinî nitelikten rasyonalist ve pozitivist bir niteliğe evrildiğini dile getirmektedir. Bu dönemde İslam'la ve Müslümanlarla mücadelede teolojik argümanların zaman zaman öne çıkarılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Yedinci bölümde ise yazar, Rönesans ve Aydınlanma ile birlikte Avrupa'da sömürgecilik faaliyetleri sonrasında ortaya çıkan modernitenin Avrupa için Avrupa merkezli bir dünya kurulmasını ifade ettiğini, Avrupalı olmayan toplumlar için ise marjinalleştirilme, sömürü ve işgal anlamına geldiğini anlatmaktadır. Buna karşın, çelişkili biçimde birçok Müslüman aydın ve elitin ise işgallerin geçici ve ahlakî bir sorun olduğu, Batılılaşmanın ise zorunlu olduğu kanaatini taşıdıklarını, 20. Yüzyılın bağımsızlık savaşlarının ardından Batılılaşmanın bir devlet politikasına haline geldiğini dile getirmektedir. Yazar, fiilî işgalleri kültür emperyalizminin takip ettiğinden ve oryantalizmin buna destek verdiğinden bahsetmekte, İslam dünyasını ziyaret eden bir kısım seyyahların, Avrupa kamuoyunda Avrupalı zihnindeki Müslüman algısını tersyüz edecek deneyimlerini aktarmasının da asırlara dayanan Müslüman imajını değiştirmeye yetmediğini vurgulamaktadır.

Yazar, sekizinci bölüme Osmanlı'nın Avrupa medeniyeti karşısında geniş kalış nedeni olarak Batı'daki gelişmeleri takip edemediği ve modern Avrupa'nın ekonomik ve askeri gücünün farkına varamadığı şeklindeki mülahazayı eleştirerek başlamaktadır. Yazara göre, bu husustaki daha isabetli tespit, Osmanlı'nın anılan gelişmelerden habersiz olduğu yönündeki mütalaa değil, Osmanlı'nın Batı'daki bilim, felsefe, siyaset, bürokrasi vs. alanlarındaki yeniliklerin kendi bünyesine adaptasyonu konusunda temkinli

bir yol izlemiş olmasıdır. Yoksa Osmanlı, kuruluşundan itibaren resmî daimî temsilciler, sefirler, muhbirler ve seyyahlar aracılığıyla Avrupa'daki gelişmeleri yakından gözlemliyordu. Yazar, Osmanlı'nın Avrupa'ya gönderdiği bu sefir ve seyyahların bazı değerlendirmelerini ve Osmanlı ile Batı arasında çeşitli tartışmalar ve karşılaştırmalar yapıldığını nakletmektedir.

Dokuzuncu bölümde ise yazar, Batı-İslam ilişkilerinde aktüel durumu ele almaktadır. Yazar, bu dönemde de geçmişin mirasının bugünü şekillendirmeye devam ettiğini, Batılı ve Müslüman toplumların birbirine karşı taşıdıkları şüphenin internet ve medya aracılığıyla daha da derinleştiğini, 11 Eylül olaylarından önce ve sonra yapılan kamuoyu yoklamalarının bu durumu ortaya koyduğunu vurgulamaktadır. İslamî köktencilikğin önemli bir tehdit olarak algılandığı ve İslam'ın demokrasi ile bağdaşmadığı türünden yaklaşımların da Avrupa kamuoyunda hakim kanaatler olarak boy gösterdiğini, bunun yanı sıra Müslüman toplumların baskıcı, gerici, şehvet düşkünü vs. biçiminde tasvir edildiğini, böylece İslam'ın modern Batı'nın "öteki" haline getirildiğini anlatmaktadır. Buraya kadar anlatılanlardan Müslümanların tarihinden Hristiyanlar'a karşı pek çok hoşgörü ve hakkaniyetle davranma örneğine rastlanırken Avrupalılar'ın tarihinde bu tür örneklerin yok denecek kadar az olduğu gözlenmektedir.

Yazar, kitaba "son nokta"yı koyma anlamında sonuç bölümüne gerek olmadığı gerekçesiyle sonuç bölümü yazmamıştır. Ancak sosyo-kültürel konularla ilgili tartışmalarda son noktayı koymanın zaten mümkün olmadığı bilinen bir husustur. Esasen, onuncu bölüm de kitabın sonuç bölümü özelliklerini taşımaktadır. Yazar, burada kitabın varmak istediği ana hedefi daha net biçimde ortaya koymaktadır. Danimarka karikatür krizi, Papa XVI. Benediktus'un 12 Eylül 2006 tarihinde Regensburg Üniversitesi'nde yaptığı konuşma ya da Orianna Fallaci, Pim Foytun, Theo Van Gogh gibi gazeteci, yazar ve siyasetçilerin ırkçı söylemleri sonucunda İslam-Batı ilişkilerindeki gerginliği tırmandıran talihsizliklere rağmen yazar, hala umudunu koruduğunu ve diyalog kapısının açık tutulması gerektiğini dile getirmektedir. Yazar, Batı'da yaşayan Müslümanların İslam dünyasıyla Batı arasında bir köprü ve kültür temsilcileri misyonunu ifa edebilecek potansiyele sahip olduğunu, ancak Batı'daki İslamofobinin yanısıra göçmen politikaları ve eğitim sistemindeki sorunların Müslümanlar'ın hayatını zorlaştırdığını, buna rağmen umut vaat eden bazı gelişmelerin de yaşandığını dile getirmektedir. Bu çerçevede, kimi Batılı ve Müslüman düşünürlere göre İslam ve Batı medeniyetlerinin her şeye rağmen kardeş medeniyetlerdir ve İslam dini İbrahimî dinler geleneğinin bir halkası olup üç din arasındaki teolojik farklılıklar çatışmanın bir gerekçesi olamaz. Yazar, bu düşünürlerin Batılı çevrelerde İslam ve Müslüman toplumlar hakkında oluşturulmak istenen İslamî köktencilik, terörizm, gericilik vs. imajına karşı çıktıklarını, Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu politikalarını eleştirdiklerini dile getirmektedir. Ne var ki yazarın Batılı çevrelerde umut vaat eden gelişmeler olarak kaydettiği hususlar daha ziyade marjinal bir kesimin görüşlerini yansıtmakta ve Batı kamuoyunda İslam ve Müslümanlarla ilgili oluşturulmaya çalışılan olumsuz imaj hala güncelliğini korumaktadır. Dolayısıyla yazarın İslam ve Batı arasında ortak bir zemin oluşturma yönündeki tekliflerinin genellikle bir iyi niyet göstergesi olmaktan öte geçemeyeceği, ancak yine de bu yönde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Yazar, kitabın EK bölümünde ise Sultan Abdülhamid'le 1881-1885 yılları arasında Amerika'nın Türkiye Büyükelçiliği'ni yapmış Lew Wallace arasındaki kişisel dostluk hikayesini anlatmaktadır. Bu olayın da yazarı İslam-Batı ilişkilerine olumlu bir veçhe kazandırması yönünde bir beklentiye soktuğu gözlenmektedir. Ancak bu tür kişisel dostluk ilişkilerinin Batı'nın İslam ve Müslümanlar hakkındaki politikalarını yumuşatmadığını, bu tür dostlukların hoş birer anı olarak kaldığını da belirtmemiz gerekir.